

Lengyel Tibor

A pénzmosás és költségvetési csalás elhatárolási kérdései adózatlan jövedéki termékek tekintetében

The demarcation between crimes as money laundering and budget fraud in regard to the untaxed excise products

Absztrakt

A Büntető Törvénykönyv 2021. január 1-jétől hatályos módosítása az orgazda jellegű magatartásokat a pénzmosás tényállásába átemelte, és az orgazdaság önálló tényállását hatályon kívül helyezte. A törvénymódosítás eredményeként az adózatlan jövedéki termékek vonatkozásában a költségvetési csalás második és a pénzmosás negyedik alapesetében meghatározott elkövetési magatartások megállapíthatósága is felmerül, mely elengedhetetlenné teszi a tényállások egymáshoz való viszonyának vizsgálatát és elhatárolását. Jelen tanulmány – miután elkészítésének időpontjában irányadó bírói gyakorlat és egységes álláspont még nem áll rendelkezésre – a pillanatnyilag is formálódó jogalkalmazás mentén kívánja – kritikát tűrő megközelítésben – bemutatni az elhatárolás alapjául szolgáló azon jogi és szakmai érveket, melyek egy későbbi állandósuló, egységes jogértelmezés lehetséges kiindulópontjai lehetnek.

Kulcsszavak: halmazat, jövedéki termék, költségvetési csalás, orgazdaság, pénzmosás, elhatárolás

Abstract

The amendment of the Criminal Code to come into effect from 1st of January 2021 transferred receiver behavior to the facts of money laundering and repealed receiving as an independent fact. As a result of the amendment to the law, it is also possible to establish the behaviors defined in the second case of budget fraud and in the fourth case of money laundering concerning the

untaxed excise products. This fact makes it essential to the investigative authorities to determine and demarcate the relationship between the matter of facts. The present study, since the prevailing jurisprudence and unified official position are not available at the time of its preparation, intends to present the legal and professional arguments of the demarcation – in a criticism-tolerant approach – which can be a possible starting point for a later permanent, unified interpretation of the law.

Keywords: aggregation, excise goods, budget fraud, receiving (of stolen goods), money laundering, demarcation

Bevezetés

A Büntető Törvénykönyv (továbbiakban Btk.) 2020. évi módosítása¹ az orgazdaság tényállását a pénzmosás tényállásába – annak negyedik alapeseteként – beolvasztotta, melynek eredményeképpen 2021. január 1-jétől hatályos büntetőjogi szabályozásunk a más alpbűncselekményéhez kapcsolódó, orgazda jellegű magatartásokat immáron a Btk. 399. § (4) bekezdésében rendeli büntetni.

Jelen tanulmány a napjainkban is formálódó gyakorlat mentén kívánja bemutatni az elhatárolás alapjául szolgáló azon alapelveket és érveket, melyek egy későbbi állandósuló, egységes jogértelmezés lehetséges kiindulópontjai lehetnek.

Ennek megfelelően a büntetőjogi keretrendszer és a kapcsolódó adójogi szabályozás tükrében kísérletet tettem annak vizsgálatára, hogy a módosítást megelőzően hatályos, a Btk. 379. § (1) bekezdés a) és b) pontjaiban nevesített elkövetési tárgyak² megszerzésével megvalósuló cselekmények mely büntetőjogi minősítés megállapítását tehetik lehetővé napjainkban.

Az elhatárolási kérdések aktualitását – a törvénymódosításon túlmenően – továbbra is időszerűvé teszi, hogy már a 2020. évi módosítást megelőző büntetőjogi környezetben sem volt egyértelmű a gyakorlat számára az adózatlan dohánygyártmányokkal összefüggésben elkövetett bűncselekmények tekintetében a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolása (Lengyel, 2020).

Figyelemmel arra, hogy a Btk.-t módosító törvény indokolása sem utal azon jogalkotói akaratra, mely a korábbi szabályozásban fennálló ellentmondásokat feloldaná, avagy elhatárolás szempontjából egyértelmű támpont lehetne,

1 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról.

2 Költségvetési csalásból származó, vámellenőrzés alól elvont nem közösségi áru, illetve jövedéki adózás alól elvont termék.

továbbra is aktuális kérdésként merül fel a Btk. 396. § (6) bekezdésében foglalt költségvetési csalás és a Btk. 399. § (4) bekezdésében meghatározott pénzmosás viszonyrendszere.

A problémafelvetés első olvasatban látszólagosnak tűnhet, miután a jogalkotó egyértelművé tette a törvénymódosítás indokolásában, hogy az gazdaság immáron a pénzmosás negyedik alapesetében kerül büntetőjogilag szabályozásra, melyből fenntartás nélkül következtethetnénk arra, hogy – a korábbi joggyakorlatot folytatva – új elhatárolási kérdések a két tényállás viszonyrendszerében fel sem merülhetnek.

Figyelemmel azonban arra, hogy a Btk. 399. § (4) bekezdésének létrehozására nem az gazdaság tényállásának változtatás nélküli szövegszerű áttemelésével került sor, ismételten szükségessé vált jelen kodifikációs megoldás tükrében a két tényállás viszonyának tisztázása.

Annak fényében, hogy a felvetett kérdéskör a hazai joggyakorlat meglehetősen szűk részét érinti és az elhatárolás alapjául szolgáló alapelvek is rendelkezésre állnak – vonatkozó bírói gyakorlat hiányában –, hipotetikus problémafelvetések tűnhet behatóbban foglalkozni a kérdéssel. Mindezek ellenére a büntetőjogi norma módosításának köszönhetően a jövedéki termékek, mint speciális – adófizetéssel érintett – termékkör vonatkozásában ismételten felértékelődik az egyes deliktumok elhatárolásának jelentősége.

A következő statisztikai adatok ugyanis egyértelműen rávilágítanak arra, hogy – marginális jellege ellenére – a dohánygyártmányokra elkövetett bűncselekményeket érintően az észak-alföldi régió bűnügyi fertőzöttsége kiemelkedően magas, így jelen területen érzékelhető leginkább azon anomáliák összessége, melyek az elhatároláshoz kapcsolódóan megjelennek.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) bűnügyi szervei 2020-ban 444 esetben folytattak büntetőeljárást dohánygyártmányokkal összefüggésben, melyekből 344 költségvetési csalás és 100 gazdaság gyanúja miatt került elrendelésre³. Mindezen nyomozások 55%-át (246) az Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatóság rendelte el, melyet 200 esetben költségvetési csalás, 46 esetben gazdaság gyanúja alapozott meg⁴.

A számadatok alapján tehát tényszerűen megállapítható, hogy Magyarországon 2020-ban az adózatlan dohánygyártmányokkal összefüggésben elkövetett költségvetési csalás bűncselekmények gyanúja miatt indított nyomozások 58%-a, míg az gazdaság gyanúja miatt folytatott nyomozások 46%-a az észak-alföldi régióban, ezen belül jellemzően Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kerültek

3 Robotzsaru Tárgystatisztika (saját kutatás).

4 Robotzsaru NEOSTAT rendszer (saját kutatás).

lefolytatásra. Ezen, országosan egyedülálló ügyforgalom fényében alapvető szakmai követelményként jelenik meg a vonatkozó bűncselekmények egységes szempontú büntetőjogi minősítésének igénye.

A jövedéki termékekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi szabályozása 2012–2020 között

Az 1978. évi IV. törvény 2012. január 1-jétől hatályos módosítása, Tóth Mihály professzort idézve „*megteremtette a költségvetési csalás olvasztótégelyét*”⁵ (Tóth, 2017), és ezzel egyidejűleg a jövedékkel visszaélés, a jövedéki orgazdaság, illetve a csempészet is hatályát veszítette. Ennek megfelelően a tényállás (1) bekezdése, mint a költségvetési csalás I. alapesete tette lehetővé a csempészet tényállásában⁶ meghatározott elkövetési magatartások megállapítását, míg a (6) bekezdés a költségvetési csalás II. alapeseteként, a korábbi visszaélés jövedékkel elkövetési magatartásait fedte le. Az újonnan létrehozott tényállás, mint költségvetési csalás 2013. július 1-jétől a jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozásunkba⁷ lényegében változatlan formában került áttemelésre.

A 2012. évi C. törvény 396. § (6) bekezdésében gyakorlatilag változatlan formában kerültek megjelenítésre a költségvetési csalás II. alapesetének elkövetési magatartásai, azaz a jövedéki termék – jövedéki adóbevétel csökkenését eredményező – jogellenes előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala és kereskedelme, így nehézséget sem jelenthetett a hatályos szabályozás egységes értelmezése. A jövedéki orgazdaság hatályon kívül helyezése azonban kevésbé tette egyértelművé jelen szabályozás egységes értelmezését, miután a hatályos bírói és ügyészi gyakorlat sem követte le konzekvensen a törvényi változásokat, mely a későbbiekben az ellentmondásos értelmezés egyik kiindulópontja lett. A jogalkotó az 1978. évi IV. törvény módosításának⁸ indokolásában kifejtette ugyanis, hogy a jövedéki orgazdaság bűncselekményének önálló tényállásban való meghatározása megszűnik, és az orgazdaság (Btk. 326. §) – ennek megfelelően módosított – tényállásába kerül át, melynek eredményeképpen jövedéki adózás alól elvont termékre is elkövethető a bűncselekmény.

5 A bűncselekmény címét és szövegét a 2011. évi LXIII. törvény 2. §-a állapította meg és iktatta be a Btk. rendszerében a gazdasági bűncselekmények, ezen belül a pénzügyi bűncselekmények közé 2012. január 1-jétől.

6 Az I. alapesetben a jövedéki termék is vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árú jelleget visel.

7 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

8 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról szóló 2011. évi LXIII. törvény.

Ezen kodifikációs megoldás azonban nem járt a jövedéki orgazdaság elkövetési magatartásainak teljes körű átemelésével, az alapvetően az elkövetés tárgyának bővítésével valósult meg. Mindemellett nem vette figyelembe a jövedéki termékek önálló kódexben szabályozott⁹ speciális adózási és adóztatási szabályait, mely két önálló tényállás, a költségvetési csalás és az orgazdaság látszólagos alaki halmazátát eredményezte. A gyakorlatban ennek jellemző példája volt a bűncselekményi értékhatárt meghaladó adótartamú adózatlan cigaretta törvényi feltétel hiányában történő megszerzése, tartása, kereskedelme, mely a vonatkozó adójogi szabályozás alapján adófizetési kötelezettséget keletkeztetett, minek elmaradása a költségvetésnek okozott vagyoni hátrányban jelent meg. Ezen jogsértő cselekmény elkövetési magatartása egyaránt kimeríti a Btk. 396. § (6) bekezdésében, illetve a Btk. 379. § (1) bekezdésében foglaltakat.

Kizárólag rendszertani szempontból vizsgálva a költségvetési csalás–orgazdaság Btk. Különös Részében elfoglalt viszonyrendszerét – ahogyan arra többek között Fázsi László is rámutatott (Fázsi, 2012) –, akár ügydöntő jelentőségű lehet, hogy az egyes törvényi tényállásokat a jogalkotó milyen logikai rendszerben helyezi el. A hatályos Büntetőkódex felosztása ugyanis már az Alaptörvényben megfogalmazott alapvető értékeket szem előtt tartva hangsúlyosabban juttatta kifejezésre a kiemelt védett jogi tárgyakat.¹⁰ A különböző fejezetek alá tartozó bűncselekmények a védett jogtárgy alapján szorosabb kapcsolatot alkotnak, ezért indokolt ezeket egy fejezeten belül szabályozni. Ennek megfelelően a költségvetési csalás tényállása¹¹ a költségvetést károsító bűncselekmények (XXXIX.) fejezetén belül került elhelyezésre. Az orgazdaság jogi tárgya viszont a vagyoni viszonyok fennálló rendje, melyre figyelemmel jelen tényállás a Btk. XXXVI. fejezetében, mint vagyon elleni bűncselekmény került nevesítésre¹². Ezen büntetőjogi szabályozásban megnyilvánuló jogalkotói akarat már önmagában, a vonatkozó adójogi szabályozás nélkül is kérdésessé tette az adózatlan jövedéki termékek tartásával, illegális kereskedelmével megvalósuló, tehát a költségvetési bevételeket nyilvánvalóan károsító bűncselekmények tekintetében az orgazdaság, mint sértett nélküli vagyon elleni bűncselekmény kategorikus megállapítását.

A fentiek ellenére a két tényállás egyidejű jelenléte olyan értelmezési és elhatárolási kérdéseket keletkeztetett, melyek megválaszolása igen gyakran a specialitás elve mentén a Btk. 379. § (1) bekezdés b) pontja szerinti minősítés megállapítását eredményezte, az adózatlan jövedéki termék megszerzését és annak

9 A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény.

10 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása, Általános indokolás.

11 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 396. §.

12 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 379. §.

célzatát előtérbe helyezve. Ezen álláspont azonban szükségszerű viszonyt keletkeztetett az eredményt tartalmazó költségvetési csalás, mint generális, valamint a célzatot tartalmazó, de eredményt nélküli gazdaság, mint speciális tényállás között, mely relációban a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány, mint eredmény következetesen háttérbe szorult. Mindezek hatására – annak ellenére, hogy a két tényállás viszonyrendszerére álláspontom szerint a specialitás eredeti definíciója sem volt ráilleszhető egyértelműen –, jelen volt a hazai joggyakorlatban az a szemlélet, mely a költségvetést nyilvánvalóan kiemelt módon károsító, tényállásban megfogalmazott eredményt megvalósító elkövetési magatartást minősített sértett nélküli vagyon elleni bűncselekménynek, kizárólag a termék célzatos megszerzését értékelve. A két tényállás látszólagos alakalmazatát azonban kizárólag a célzatra – mint többlet tényállási elemre – alapozva, a specialitás mentén az gazdaság javára feloldani némileg vitathatónak tűnik. Elegendő csak a specialitás jogirodalmi példájaként emlegetett csalás és a korábbi adócsalás, ma költségvetési csalás között fennálló viszonyt áttekinteni. A költségvetési csalás ugyan nem fedi teljes egészében a csalás tényállását, mivel azzal ellentétben célzatot nem tartalmaz, mégis annak megállapítására kerül sor a gyakorlatban a csalással szemben. Tehát kizárólag a célzatra alapított specialitás mentén a költségvetési csalás–gazdaság elhatárolását megközelíteni – annak népszerűsége ellenére – már az ismertetett példa okán is némileg sántít.

A két egymással konkuráló deliktum alapjául szolgáló cselekmények elhatárolási és minősítési kérdései azonban a korábbi büntetőjogi szabályozás keretei között nem bírtak bírói gyakorlatot egységesítő jelentőséggel, különösen azon Kúriai döntés fényében¹³, mely rámutatott arra, hogy az azonos büntetési tételkeret miatt nincs különösebb jelentősége annak, hogy az gazdasággal szemben a helyes minősítés esetleg a jövedéki termékre megszerzésével elkövetett költségvetési csalás lenne. Ennek ellenére a minősítés gyakorlati jelentősége egyaránt megmutatkozott az elkövetési magatartás helyes értékelésében, az elkövetési érték és a bűncselekmény tárgyának megállapításában, valamint az illetékesség meghatározásában, tehát a látszólag elhanyagolható jelentőséggel bíró kérdés eltérő értelmezése a valóságban számtalan anomáliát vetett fel a jogalkalmazást érintően.

13 Kúria Bfv. I. 1.134/2018. számú határozata.

Költségvetési csalás jövedéki termékek tekintetében az adózás alól elvonás aspektusából

E tárgykörben kisebb kitérőt igényel a jövedéki termékekkel, jellemzően a cigarettával kapcsolatos visszaélések büntetőjogi minősítésének rendszerezése, miután az a költségvetési csalás első és második alapesetében egyaránt megjelenhet.

Az egységes jogirodalmi álláspont szerint, ahogyan arra többek között Madai Sándor is rámutatott (Madai, 2017), a költségvetési csalás sajátos keretdiszpozíció, ami azt jelenti, hogy egy más jogágbeli norma – adóigazgatási jogszabályok – által meghatározott körülmények is befolyásolják az elkövetését. Ennek megfelelően a Btk. 396. § esetében olyan mögöttes jogi normák alkotják a törvényi tényállás tartalmát, melyek az egyes jogalanyokat terhelő fizetési kötelezettségeket és a pénzeszközökkel történő gazdálkodás rendjét határozzák meg.

1) A Btk. 396. § (1) bekezdés a) pontjában megfogalmazott tényállásba, mint a költségvetési csalás I. alapesetébe akkor ütköztethető a cselekmény, ha például az adózatlan jövedéki termék (jellemzően cigaretta) a vámhatáron, azaz EU külső határon jelenik meg. Ebben az esetben a „becsempészni” kívánt dohánygyártmány elsődleges jellege nem uniós áru, így a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséget az uniós vámjog végrehajtásáról szóló 2017. évi CLII. törvény keletkeztet. Jellemző elkövetési magatartása a nem uniós áru vámellenőrzés alóli elvonása, illetve a vámteher megállapítása szempontjából valótlan nyilatkozattétel, mely a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség tekintetében vagyoni hátrány formájában megjelenő eredményt keletkeztet. Ennek megfelelően a Btk. 396. (1) bekezdés a) pontjában meghatározott I. alapeset vonatkozásában nem merülnek fel tényleges elhatárolási kérdések a pénzmosás tényállásával összefüggésben.

2) Alapjaiban eltérő a helyzet a költségvetési csalás második alapesetét tekintve, melynek tényállása az elkövetési magatartásokat tekintve számos átfedést mutatott az orgazdaság tényállásával. Tekintettel arra, hogy hatályos büntetőjogi szabályozásunk a más alapbűncselekményéhez kapcsolódó, orgazda jellegű magatartásokat már a pénzmosás negyedik alapeseteként rendeli büntetni, elengethetetlen a Btk. 396. (6) bekezdésének ezen aspektusból történő vizsgálata is.

Az orgazda jellegű magatartás meghatározása körében – szükségszerűen vizsatekintve a módosítást megelőző büntetőjogi szabályozásra – kiindulópontként vizsgáltam azon, az elhatárolás szempontjából általános és korábban egységesen alkalmazott megállapítást, miszerint „*ha a költségvetési csalás jövedéki termék adózás alóli elvonásával jár, az ilyen terméket megszerző az orgazdaságot (379. §) követi el.*” (Schmidt, 2017).

A hivatkozott, elhatárolás szempontjából alapvető tézishez kapcsolódik a Kúria kérdéskörrel kapcsolatos határozatának értelmezése, miszerint orgazdaság elkövetője azon személy lehet, aki úgy szerzi meg a jövedéki terméket, hogy a jövedéki adózás alóli elvonásban nem működik közre.¹⁴ Mindezek fényében első lépésként megkerülhetetlen a jövedéki termékek adózási és adóztatási kérdéseinek vizsgálata annak tárgyában, hogy a költségvetési csalás második alapesetét érintően valójában mikor valósul meg a jövedéki termék adózás alóli elvonása, mely magatartások és kinek keletkeztetnek adófizetési kötelezettséget, illetve mely magatartás eredményez vagyoni hátrányt a költségvetésnek.

A Btk. 396. § (6) bekezdése, mint a költségvetési csalás II. alapesete, speciális jellemzőkkel bír az I. alapesethez képest, miután abban a jogalkotó egyetlen, nagy hagyományokkal bíró sajátos adónemet, a jövedéki adóbevételeket részesíti büntetőjogi védelemben¹⁵. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele – a tényállásban foglalt elkövetési magatartások tanúsításán túlmenően – a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány formájában megjelenő eredmény bekövetkezése, mely a vonatkozó adójogi norma alapján ismerhető fel.

Figyelemmel arra, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdésének háttérjoga többek között a Jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (továbbiakban: Jöt.), így az adózás alól elvonás kérdése is e jogszabály alapján közelíthető meg. A jövedéki termékekre vonatkozó adózási és adóztatási rendelkezések egyértelműen meghatározzák, hogy valójában mikor valósul meg a jövedéki termék adózás alóli elvonása, mely magatartások és kinek keletkeztetnek olyan adófizetési kötelezettséget, minek elmaradása vagyoni hátrányt eredményez a költségvetésnek. Jövedéki adókötelezettség a Jöt. 6. §-ában írt főszabály szerint a jövedéki termék belföldi előállításával és a jövedéki termék importálásával keletkezik. Ugyanakkor a Jöt. 7. §-ának rendelkezései szerint adófizetési kötelezettség keletkezik a jövedéki termékek jogellenes előállításával, behozatalával, megszerzésével, birtoklásával, szállításával, felhasználásával, forgalomba hozatalával. Míg a jogszerű előállítás és forgalomba hozatal esetében az adókötelezettség keletkezése és az adófizetési kötelezettség esedékessége az adófelfüggesztés intézménye folytán elválik egymástól, az adófizetési kötelezettség a Jöt. szerinti jogellenes esetekben lényegében azonnal esedékessé válik. Az adózatlan jövedéki termék birtoklása esetében az adófizetési kötelezettség a hatóság tudomására jutásának időpontjától válik esedékessé¹⁶. Adófizetésre kötelezett személynek adózatlan jövedéki termék adóraktáron kívül történő illegális birtoklása esetén

14 Kúria BFv. I. 1.134/2018. számú határozata.

15 A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (Jöt.) tárgyi hatálya a jövedéki adóra és a dohánygyártmányok áfa tartamára terjed ki.

16 Jöt. 7. § (1) bekezdés h. pontja.

a Jöt. a jövedéki termék birtokosát és azon további személyeket tekinti, kik a szabálytalan tárolásban részt vesznek¹⁷. Mindemellett a Jöt. afelől sem hagy kétséget, hogy az adózatlan jövedéki termék jogellenes előállítását, megszerzését, tartását, forgalomba hozatalát és kereskedelmét olyan magatartásként értékeli, mely a központi költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, így a szankció mértéke is az okozott vagyoni hátrány alapulvételével kerül megállapításra¹⁸.

A hatályos adójogi szabályozást összefoglalva: az adózatlan jövedéki terméket megszerző, birtokló személy adófizetésre kötelezettnek minősül, mely kötelezettség a hatóság tudomásra jutásának időpontjában esedékes és amelynek elmaradása a költségvetésnek vagyoni hátrányt eredményez.

A vonatkozó adójogi szabályokat a Kúria fentiekben hivatkozott határozatával összevetve – miszerint a jövedéki adózás alóli elvonásban közreműködő személy nem lehet az gazdaság elkövetője – érzékelhetővé válik azon ellentmondások összessége, melyek ez idáig megmutatkoztak a költségvetési csalás és gazdaság viszonyrendszerében.

Tekintettel arra, hogy a jövedéki termékek adójogi szabályozása jelenleg is az ismertetett formában van hatályban, így elhatárolás szempontjából az napjainkban is teljes relevanciával bír a költségvetési csalás tényállási elemeként meghatározott vagyoni hátrány, mint eredmény meghatározása tekintetében.

Költségvetési csalás és pénzmosás elhatárolása az egyes tényállási elemek tükrében

Az orgazda jellegű magatartások pénzmosás tényállásába történő átemelése az ismertetett korábbi, ellentmondásoktól feszülő viszonyrendszer tükrében ismételtelen szükségessé tette a költségvetési csalás második alapesetében és a pénzmosás negyedik alapesetében meghatározott tényállások egymáshoz való viszonyának vizsgálatát, az elhatárolási alapelvek megállapíthatósága érdekében.

2021. január 1-jétől az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, tartása és kereskedelme, mint elkövetési magatartás, alapvetően a Btk. két tényállásába ütköztethető, a következők szerint.

A költségvetési csalás II. alapesete¹⁹ szerint: „... aki a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel

17 Jöt. 8. § (1) bekezdés oc. pontja.

18 Jöt. 100. § (2) bekezdés.

19 Btk. 396. § (6) bekezdés.

hiányában vagy hatósági engedély nélkül jövedéki terméket előállít, megszerz, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.”

A pénzmosás IV. alapesete szerint²⁰: „Pénzmosást követ el az is, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont

a) megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy

b) megőrzi, elrejt, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik.”

Meghatározott elkövetési magatartásokat – a jövedéki termékek megszerzését, tartását, kereskedelmét – tekintve, az elkövető ugyanazon cselekménye alapján mindkét bűncselekmény megállapíthatónak tűnik, így elsődlegesen a látszólagos alaki halmazat feloldására vonatkozó elvek mentén határozható meg a cselekmény helyes büntetőjogi minősítése. Figyelemmel arra, hogy a két tényállás viszonyrendszerében a szubszidiaritás a jogalkotó kifejezett rendelkezésének hiányában fel sem merülhet, így a fennálló látszólagos alaki halmazatot a specialitás és a konzumpció mentén közelítettem meg.

1) A specialitás elve a „lex specialis derogat legi generali” szabályára épül. Ez azt jelenti, hogy az elkövető cselekménye olyan két törvényi tényállás szerint is minősíthető, amelyek közül az egyik több ismérvvvel, tényállási elemmel kerül meghatározásra (tehát speciálisabb) a másikhoz képest. Az elv lényege, hogy a speciális megelőzi (lerontja) az általánost, tehát a minősítés során a több ismérvvvel meghatározott, speciális tényállást kell megállapítani (Pallagi, 2020). Ennek klasszikus eseteként említi a jogirodalom többek között a csalás mint általános tényállás és a költségvetési csalás mint speciális tényállás viszonyát. Ezen – a költségvetési csalás vonatkozásában különféle összefüggésekben alkalmazott – elhatárolási elvből kiindulva az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, tartása, forgalmazása esetén a Btk. 396. § (6) bekezdése mint speciális tényállás teljes egészében magában foglalja a Btk. 399. § (4) bekezdésében meghatározott IV. alapeset, mint generális tényállás ismérveit, s még ezen felül tartalmaz további tényállási elemeket. Így többek között:

- speciális törvényi szabályozás és adójogi feltételek (a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel vagy hatósági engedély hiánya);
- speciális – jövedéki adózás alá eső – bűncselekménnyel érintett termék (jövedéki termék);
- eredmény (vagyoni hátrány okozása a költségvetésnek).

20 Btk. 399. § (4) bekezdés.

Mindezen többlet tényállási elemekre figyelemmel megállapítható, hogy a két törvényi tényállás valamennyi általános elemét fedő cselekmények esetében a költségvetési csalás – mindamellett, hogy teljes egészében illeszkedik a pénzmosás mint tágabb általános tényállás kereteibe – a pénzmosásnál lényegesen szűkebb tartalmat ölel fel, ami a cselekmény költségvetési csalásként történő minősítését alapozza meg.

E tárgyban kell említést tennünk a két tényállás alapesetének eltérő büntetési tételéről, mely tekintetében kiemelést igényel, hogy a specialitás kapcsán közömbös, hogy a speciális bűncselekmény törvény szerinti büntetési tétele magasabb vagy éppen alacsonyabb, mint az általános tényállásé. A speciális tényállások mint bűncselekményi alakzatok célja ugyanis Ambrus István meghatározásával egyetértve jelentősen túlmutat a generális tényállás büntetési tételénél súlyosabb avagy enyhébb büntetés előírásán (Ambrus, 2014). Ennek elsődleges indoka, hogy a speciális tényállás kevesebb életbeli esetre illik rá ugyan mint az általános, ám amelyekre igen, azokat a generális szabálynál pontosabban körülírja, így közelebb hozza a konkrét történeti tényállást az absztrakt törvényi rendelkezéshez.

2) A látszólagos alaki halmazat vonatkozásában további kiküszöbölési elvként vizsgáltam a konzumpció mint értelmezési szabály alkalmazhatóságát, s ennek fényében tettem kísérletet a két tényállás elhatárolási kérdéseinek megválaszolására. Konzumpció esetében az elkövető cselekménye elvileg mind az úgynevezett átfogó, mind a kevésbé átfogó tényállás keretei közé beilleszthető lenne ugyan, azonban a *lex consumens derogat legi consumptae* elve alapján az előbbi, tehát a szélesebb körű és súlyosabb büntetéssel fenyegetett tényállás elnyeli (konzumálja) a kevesebbet, feltéve, hogy a tényállások találkozása in abstracto szükségképpen vagy gyakori (Nagy, 2010).

E tárgyban azonban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy pusztán a „súlyosabb elnyeli az enyhébbet” szerinti értelmezés a konzumpció elvének durva leegyszerűsítését jelenti, miután a büntetőjogban nem létezik olyan elv, amely szerint a büntetési tétel mértéke miatt kerülne kiküszöbölésre a halmazati értékelés. Ahogyan arra többek között Pallagi Anikó is rámutat, ez az ok és az okozat összekeverése, amikor az okozattal akarjuk az okot magyarázni (Pallagi, 2020). Álláspontja szerint valóban törvényszerű, hogy az átfogó tényállás büntetési tétele súlyosabb, de nem emiatt kell a konzumpciót megállapítani és a halmazatot kiküszöbölni. A konzumpció elve átfogó tényállást jelent, azt, hogy az egyik bűncselekmény törvényi tényállásában – szükségképpen vagy legalábbis rendszerint – benne van a másik tényállás szerinti elkövetési magatartás. Ennek markáns példájául hozható fel a Btk. 395. § (1) bekezdésébe ütköző társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés

tényállásának kapcsolata a Btk. 396. § (1) bekezdésébe ütköző költségvetési csalással. Abban az esetben ugyanis, ha a 395. § (1) bekezdésében meghatározott elkövetési magatartással okozott kár az ötszázezer forintot meghaladja, a Btk. 396. § (1) bekezdése konzumálja a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés tényállását, minek eredményeképpen a cselekmény költségvetési csalásként kerül minősítésre.

Mindezekre tekintettel a pénzmosás és költségvetési csalás látszólagos alaki halmazának feloldására irányulóan a konzumpció elvét vizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy a konzumpció a vizsgált tényállások viszonyára nem illeszthető rá egyértelműen, így elhatárolásuk elsősorban a specialitás elve mentén lehetséges.

A specialitás megállapíthatóságát támasztja alá azon általánosan elfogadott jogirodalmi álláspont is, miszerint a látszólagos halmazat fenti elvei sorrendiséget alkotnak. Először vizsgálandó a szubszidiaritás, majd a specialitás és csak ezek fent nem állása esetén a konzumpció a látszólagos halmazat feloldásában, azaz annak kiválasztásában, hogy melyik lesz a valóban megállapítandó bűncselekmény (Belovics, Gellér, Nagy & Tóth, 2014).

(Említést érdemel e tárgykörben a 2021. évi módosítást megelőző büntetőjogi környezetben a pénzmosás és az orgazdaság tényállásának látszólagos alaki halmazata, mely szintén a specialitás elve mentén került feloldásra a több ismérvet tartalmazó, pontosabban körülírt orgazdaság javára egyes ügyészségek és nyomozó hatóságok gyakorlatában.)

Gyakorlati alkalmazhatóság kérdése

A termékkörre vonatkozó adójogi szabályozást és specialitás elvét szándékoltan figyelmen kívül hagyva, az adózatlan jövedéki terméket birtokló személy cselekményét kizárólag pénzmosásnak minősítve számos olyan ellentmondással szembesülhetünk, melyek feloldása komoly kihívást keletkeztet a gyakorlat számára.

1) A Btk. a pénzmosást bűnkapcsolati tényállásként szabályozza, tehát meg kell előznie egy előzetes bűncselekmény, mely adózatlan jövedéki termékek megszerzése esetén az adó-, illetve zárjegy hiánya okán a költségvetési csalás I., illetve II. alapesete egyaránt lehet. Figyelemmel arra, hogy adózatlan jövedéki termék Magyarországon legálisan – adófelfüggesztés mellett – elsősorban adóraktárban, illetve szigorú törvényi feltételek mellett birtokolható, így az adózás alól elvonás, tehát a költségvetési csalás ténye tettenérés esetén objektíve bizonyított. Ez esetben tehát szükségszerű az adózatlan cigaretta birtokosának pénzmosásban

fennálló büntetőjogi felelőssége mellett a büntetőeljárást az alapcselekményre, azaz az ismeretlen elkövető által megvalósított költségvetési csalásra is kiterjeszteni, miután arra a Btk. területi és személyi hatálya egyaránt vonatkozik.

Nyomozás kiterjesztése esetén – az adózatlan jövedéki termékre tekintettel – az előcselekmény megállapítása és bizonyítottsága rendszerint annak Btk. 396. § (6) bekezdése szerinti minősítését eredményezné, melynek technikai kezelése további problémákhoz vezet. (Nyomozás megkerülhetetlen kiterjesztése, az elkövető ismeretlen volta esetén befejezés előtt az előcselekmény tekintetében nyomozás elkülönítése, felfüggesztése majd elévülése.)

2) Azon álláspontból kiindulva, miszerint az adózatlan cigarettát birtokló, megszerző ismert személy cselekménye pénzmosást valósít meg, a büntetőügy szükségszerűen kiterjesztésre kell kerüljön az adózatlan jövedéki termékre tekintettel (az adózás alól elvonás tényszerű volta miatt) az előcselekményre, melynek elkövetője a büntetőeljárás során rendszerint ismeretlen marad. E megközelítés eredménye tehát egy szükségszerűen kreált többlétevényállás, melynek kizárólagos funkciója a pénzmosás megállapíthatósága, minek eredményeként elválik az adózatlan cigarettát birtokló és adófizetésre kötelezett személy pénzmosásnak minősített cselekménye a költségvetési csalástól. Történik ez mindazon adójogi rendelkezések ellenére, melyek szerint a pénzmosással gyanúsított személy valójában a jövedéki adó fizetésére kötelezett, kinek tényállásszerű magatartása vagyoni hátrányt okoz a költségvetésnek. A paradox helyzetet fokozza, hogy az adózatlan jövedéki terméket jogellenesen birtokló személyt az adóhatóság jövedéki igazgatási eljárás keretében a költségvetésnek okozott vagyoni hátrányra tekintettel jövedéki bírság formájában igazgatási szankcióval is sújtja.²¹ Mindezek eredményeként büntetőjogi és adójogi értelemben elkülönülne egymástól a költségvetésnek kárt okozó személye és felelőssége, miután a cselekmény pénzmosásként történő értékelése az adójogi normák ellenére sem keletkezett e tekintetben a termék birtokosának költségvetést károsító büntetőjogi felelősséget.

3) További ellentmondás a tetten ért, jövedéki terméket birtokló, megszerző személy cselekményének pénzmosásként történő értékelésében, hogy az megfosztja őt a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány – akár a közigazgatási szankció – megtérítése esetén a Btk. 396. § (8) bekezdésében biztosított korlátlan enyhítés lehetőségétől, ezáltal a *ne bis in idem* elv²² érvényesülésétől. Mindezt oly formában, hogy „felkészült” terhelti nyilatkozattal e büntetőjogi

21 A kérdés európai uniós vetülete Madai (2019).

22 A kétszeres értékelés tilalma olyan alkotmányos és nemzetközi, valamint uniós jogi alapokon álló alapelv, amelynek a hazai büntető- és más eljárásokban is a lehető legszélesebb felfogásban indokolt érvényt szerezni.

minősítés alapjaiban változtatható meg a cselekmény büntetési tételének jelentős csökkentésével egyidejűleg, mely egy újabb ellentmondásos joggyakorlat kiindulópontja lehet. Abban az esetben ugyanis, ha a terhelt az általa birtokolt adózatlan jövedéki termék vonatkozásában:

- saját „csempészetet”, vagyis az Európai Unión kívülről, jellemzően Ukrajnából történő illegális behozatalt nevesít, úgy a Btk. 396. (1) bekezdés a) pontja, vagy
- Európai Unión belüli, jellemzően román, szlovák viszonylatban megvalósuló jogellenes behozatalt határoz meg, úgy a Btk. 396. § (6) bekezdése látszik megállapíthatónak lényegesen alacsonyabb büntetési tétel és korlátlan enyhítés lehetősége mellett.

Ennek okán jelentősen felértékelődne a terhelti nyilatkozatok szerepe a megállapított objektív tények ellenében. Pragmatikusan fogalmazva: ugyanazon 1000 doboz adózatlan cigaretta birtoklása eltérő büntetőjogi minősítést és büntetési tételt eredményezne tettenérések, földrajzi helyek és terhelti nyilatkozatok függvényében, melyek még inkább megalapoznák egy ellentmondásos értelmezésen alapuló joggyakorlat kialakulását. (Megjegyzést érdemel, hogy a cselekményt egységesen költségvetési csalásként minősítve mindezen anomáliák és ellentmondások teljes mértékben kizárhatók.)

4) A büntetési tételek eltérő volta okán további anomáliát okozhat annak ténye, hogy a társadalomra fokozottabb veszélyt jelentő csempésztevékenység (amelyet gyakran jellemez a szervezetség és üzletszerűség) ugyanazon értékhatár mellett alapesetben hároméves, míg a terméket belföldön megszerző cselekménye pénzmosásként öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ez praktikusán azt eredményezné, hogy pénzmosásként súlyosabb büntetési tétel alá esne belföldön 500 doboz adózatlan cigaretta megvásárlása annál, mint ezen mennyiség akár tízszeresének, 5000 doboz cigarettának az országba történő illegális bejuttatása és feketepiaci forgalomba hozatala.

5) Abban a nem feltételezett esetben, ha az orgazdaság–költségvetési csalás viszonyrendszerében korábban kialakult ügyészi–nyomozóhatósági gyakorlat kerülne folytatásra, mely az orgazdaság járulékos jellege ellenére sem terjesztette ki a nyomozást az ismeretlen elkövető által elkövetett költségvetési csalásra, úgy hatásköri szempontból kényszerülünk a tényállás vizsgálatára. Hatályos büntetőeljárási szabályozásunk alapján ugyanis a NAV nyomozó hatósága pénzmosás bűncselekmény nyomozását kizárólag akkor végzi, ha az a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekménnyel összefüggésben került elkövetésre.²³

23 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. tv. 34. § (2) g) pont.

Ezen törvényi rendelkezésre figyelemmel, költségvetési csalás mint „előcselekmény” megállapítása nélkül az adózatlan jövedéki termékek megszerzésével, tartásával, forgalmazásával megvalósuló cselekményeket kizárólag pénzmosásként értékelve a rendőrség általános nyomozóhatósági jogköre állapítható meg.

6) Figyelemmel a költségvetési csalás második alapesetében foglalt elkövetési magatartásokra, tényként állapíthatjuk meg, hogy az adózatlan jövedéki termékek megszerzése, tartása és kereskedelme pénzmosásként értékelve az előállítás kivételével teljes egészében kiürítené a Btk. 396. § (6) bekezdését, miután a jövedéki termék megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, vagy kereskedelme mint elkövetési magatartás fogalmilag kizárt – gyakorlatilag megvalósíthatatlan – lenne a pénzmosás negyedik alapesete mellett.

Összegzés helyett

A fentiekben megfogalmazott – adózatlan jövedéki termék jogellenes megszerzésével, tartásával, kereskedelmével megvalósuló – jogsértések költségvetési csalásként minősítését megalapozó érvekkel szemben tényleges jogi, illetve szakmai érv a pénzmosás alátámasztására a jelenkor gyakorlatában nem igazán került ez idáig a felszínre.

Amennyiben a fentiek ellenére egyfajta automatizmusként a jövedéki termékhez kapcsolódó orgazda jellegű magatartások – a termék adózatlan voltát és annak eredményét figyelmen kívül hagyva – a pénzmosás negyedik alapesetében kerülnének értékelésre, úgy alappal tarthatunk attól, hogy egy korábbiakban is vitatható dogmatikai megközelítés (orgazdai minősítés) kerül oly módon továbbörökítésre, hogy az annak alapjául szolgáló jogi érvek (célzatra mint többlet tényállási elemre alapozott specialitás) jelen viszonyrendszerben már teljesen kiürültek.

Kizárólag a hatályos büntetőjogi norma szövegéből kiindulva azonban a vizsgált két deliktum elhatárolásának alapjául álláspontom szerint jelen esetben a Btk. 396. § (6) bekezdésében pontosabban körülírt elkövetési magatartás, a vonatkozó adójogi szabályozás és annak eredményként a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány, azaz a tényállási ismérvekben gazdagabb, speciális tényállás szolgálhat. Mindezek figyelembe vételével az elhatárolási kérdéseket dogmatikai szempontból megközelítve, az eltérő minősítések gyakorlati alkalmazhatóságát és következményeit egyaránt mérlegelve arra a következtetésre juthatunk, hogy az adózatlan jövedéki termékek vonatkozásában – tényállás-szerűen – megvalósított visszaélések esetében a költségvetési csalásként történő minősítés foghat leginkább helyt.

E körben szükségszerű a figyelmet felhívni arra, hogy a helyes jogi minősítés büntetőjogon túlmutató jelentősége többek között a különböző jogágak és jogi normák viszonyrendszerében és egyensúlyában is megmutatkozik.

Jelen esetben ugyanis az elhatárolás alapjául szolgáló cselekmények költségvetési csalásként minősítése mindazon túl, hogy koherenssé teszi a büntető- és igazgatási eljárások, valamint az egyes szankciók egymásra épülő alkalmazhatóságát, elősegíti a ne bis in idem elv érvényesülését. Mindezek gyakorlati alkalmazásával tehát összhangba kerülnek az egyes, a Btk. 396 § mint kerettényállás háttérjogát biztosító „ágazati törvények” (az uniós vámjog végrehajtásáról szóló 2017. évi CLII. törvény, valamint a Jöt.) a Btk. vonatkozó rendelkezéseivel.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I. (2014). *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés új megközelítésben*. Szegedi Tudományegyetem.
- Belovics E., Geller B., Nagy F. & Tóth M. (2014). *Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG-ORAC.
- Fázsi L. (2012). Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. *Büntetőjogi Szemle* (3), 6-10. HVG-ORAC.
- Lengyel T. (2020). „Adócsaló orgazda” (?) avagy a költségvetési csalás és orgazdaság elhatárolási kérdései. *Magyar Rendészet*, 20(1), 77–91. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.1.5>
- Madai S. (2019). Nem csalás, de ámitás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez. *Miskolci Jogi Szemle*, 14(2. ksz.), 131–140.
- Madai S. (2017). Hazai szabályozás és az európai unió pénzügyi érdekei. In Horváth M. T., Bartha I. & Varga J. (Szerk.), *Honnan hová? A közpénzek védelméről* (pp. 271-293). Debreceni Egyetem.
- Nagy F. (2010). *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC.
- Pallagi A. (2020). A bűncselekmények minősítésének alapkérdései a joggyakorlatban, különös tekintettel a halmazatokra. In Polt P., Pallai A. & Schubauer L. *Büntetőjog a gyakorlatban* (pp. 81-128). Dialóg Campus.
- Tóth M. (2017). Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye? In Domokos A. (Szerk.), *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata* (pp. 9–26). Károli Gáspár Református Egyetem.

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi büncselekményekkel összefüggő módosításáról

2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról

2017. évi CLII. törvény az uniós vámjog végrehajtásáról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Egyéb joganyagok

Kúria Bfv.I.1.134/2018. számú jelentős ügyben 2019. március 18-án hozott határozata

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lengyel T. (2021). A pénzmosás és költségvetési csalás elhatárolási kérdései adóztatlan jövedéki termékek tekintetében. *Belügyi Szemle*, 69(9), 1511-1527. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.9.1>